

SOCIAL- MEDICINSK LITTERATUR

Nyare barnavårdslitteratur

LISA SMEDBERG: *Våra minsta*. Svenska Bokförlaget. 110 sid. Pris kr. 5: 50.

Mamman och det nyfödda barnet. Svenska fören. för psykisk hälsovård. 20 sid. Pris kr. 1: 25.

ROMANDER-GRÖNLUND: *Barnavårdslagen*. Norstedt och Söner. 302 sid. Pris kr. 27: —.

Handböcker och instruktionsböcker kan ha ett intresse utöver den rena kunskapsmeddelelsen. Goda sådana böcker speglar ofta vackert utvecklingen inom sitt ämnesområde, föder reflexioner över förändringar och nyfikenhet över vad som skall bli nästa steg i utvecklingen.

I Lisa Smedbergs "*Våra minsta*", som nu utkommit i helt omarbetad upplaga, finns ej gångna tiders hårda regler och förkonstling inom barnavården, råden är enkla och praktiska. — Barnets bästa är givetvis i centrum, men det är också viktigt att moderns arbete skall vara så litet betungande som möjligt och ge plats att uppleva glädjen med barnen. I en elementär lärobok av detta slag är kravet på enkelhet och exakthet viktigt, samtidigt som läsaren bör inges känsla för materialets stora variabilitet inom normala gränser. I stort sett har författaren lyckats väl med dessa avvägningsfrågor, även om anmälaren skulle glatts åt litet mindre auktoritativa uttalanden i ytterligare några frågor. Boken riktar sig huvudsakligen till elever i barnavård inom olika skolformer, men är även lämpad för föräldrar. Den täcker ett mycket brett register från könsorganens uppbyggnad till 7-åringens klädproblem, ligger på en sakligt hög nivå, är komprimerad och innehållsrik samt överskådligt och trevligt redigerad med rikt bildmaterial.

"*Mamman och det nyfödda barnet*" — en liten skrift på 20 sidor utgiven av Svenska föreningen för psykisk hälsovård — har en annan karaktär. Det är den första i en planerad serie

över barns normala utveckling byggd på samarbete mellan barnläkare, barnpsykiater och barnpsykologer. Skriften riktar sig direkt till modern och anger en ny tendens i sitt sätt att uppfatta de kunskaper, som är nödvändiga för en moder att ha. Vid sidan om vederhäftig information om barnets utveckling, uppfödning och vård ägnas nämligen stort utrymme åt en rad detaljer i barnets beteende och utveckling, som kan oroa föräldrarna, men som i själva verket har banala förklaringar. Särskilt värdefullt är att de psykologiska avsnitten är organiskt inbyggda i framställningen och naturligt anknyter till moderns känslor och vardagserfarenhet, varigenom psykologien ej blir något extra för sig utanför det vanliga livet. — Skriften lämpar sig för massspridning.

Två drag i barnavårdens utveckling har ovan refererade arbeten illustrerat: barnavårdens förenkling och psykologiens integrering med vardagslivet. De har handlat om mor och barn med fadern som hjälpande och stödjande bifigur. Skall nästa steg i utvecklingen bli att även han tillerkänns en central roll inom familjelivet med egna framför allt psykologiskt betydelsefulla uppgifter?

En annan sida av barnavårdsproblemet är frågan barn och samhälle. Detta problemkomplex stod i centrum av samhällsdebatten under 1950-talets sista år. Problemet var engagerande, känslan av vanmakt och oro inför ungdomsproblemen, särskilt den stigande ungdomsbrottsligheten var påtaglig och osäkerheten inför praktiserade åtgärders effektivitet var stor. Debatten aktualiserades av det förslag till ny barnavårdslag, som i tre delbetänkanden framlagts av barnavårdskommittén under åren 1955—57 och som efter omarbetning resulterade i den nya barnavårdslagen av den 29 april 1960.

Den nya barnavårdslagen medför ingen total nygestaltning av barnavårdsnämnderna och deras arbete. Dessas verksamhetsområde vidgas emellertid högst betydligt. Insikten att befolkningens övergång från lands- till stadsbefolkning skapar svåra sociala och psykologiska problem för barnen har vuxit sig så stark att samhällets skyldigheter att "främja anordningar för bättre fritidsförhållanden för barn och ungdom" framhålls som en speciell uppgift i den annars genomgående i generella ordalag skrivna lagen.

Tidigdiagnostik, tidigterapi och profylax har

länge stått i centrum för intresset inom kroppsmedicin och psykiatri. Flera undersökare, bl. a. Gunnar Inghe, har framhållit att dessa aspekter måste vinna ökat beaktande också inom den huvudsakligen socialt inriktade vården. Vi vet numera att socialt missanpassade i större utsträckning än andra rekryteras från socialt bristfälliga miljöer. En följd härav blir att betona vikten av kontinuerlig uppföljning av barn från dessa miljöer och värdet av snabbt insättande stöd och hjälp vid tidiga tecken på bristande samhällsanpassning. Viktiga uppgifter på detta område anförtros barnavårdsnämnderna enligt den nya lagen.

Barnavårdsnämnderna har vidare fått avsevärt ökade befogenheter, t. ex. vad beträffar omhändertagande för utredning, polishandreckning och fosterbarnsvård. När dessa ökade befogenheter föreslogs, väckte de oro i många kretsar, i synnerhet som kraven på speciell sakkunskap inom nämnderna samtidigt skulle bortfalla. Motsättningarna fokuserades i diskussionerna om obligatorisk juristmedverkan inom nämnderna. Resultatet av dessa blev en rekommendation: "Där så lämpligen kan ske, bör juridisk sakkunskap vara företrädd inom nämnden."

Genom den nya barnavårdslagen har nämnderna fått formella möjligheter till väsentliga insatser på sitt viktiga och känsliga arbetsområde. En hjälp i orienteringen om lagens målsättningar och tankarna kring densamma har nämnderna och andra intresserade fått i Romander-Grönlunds: "*Barnavårdslagen*".

Författarna har bägge deltagit i den överarbetning av barnavårdskommitténs förslag, som utfördes inom socialdepartementet och har således god sakkunskap för sin uppgift. Genom korta historiker över barnavårdslagstiftningens tidigare utveckling och över den nya lagens tillkomst samt genom en översikt över övriga lagar och författningar av intresse ur barnavårdssynpunkt sätts lagen in i sitt sammanhang. Med hjälp av kommentarer hämtade från lagens förarbeten har tankegångar och diskussioner bakom de enskilda paragraferna redovisats liksom skillnaderna mellan 1924 och 1960 års barnavårdslagar. Boken kompletteras med Kungl. Maj:ts kungörelser om övervakning enligt barnavårdslagen och om fosterbarnsvård samt Kungl. Maj:ts stadgor för barnavårdsanstalter och ungdomsvårdsskolor, vilka publicerades i oktober—december 1960, som följer av lagen.

"Barnavårdslagen" är av avsevärt intresse även för alla, som vill följa framväxten och den

slutliga utformningen av denna viktiga lag. Nya riktlinjer för samhällets framtida barnavårdsverksamhet har nu dragits upp. Att i praxis utforma dessa i enlighet med lagens intentioner är det omfattande arbete som återstår. Detta ställer stora krav ej blott på nämndledamöterna utan även på en rad andra instanser och befattningshavare. Mest trängande framstår nu kravet att på allvar satsa på ökad utbildning av utrednings- och vårdpersonal samt på forskning över bl. a. de vidtagna åtgärdernas effektivitet.

J. B.

Populärmedicinsk uppslagsbok

FOCUS: *Människan i fokus*. Almqvist och Wiksell. Pris kr. 75:—.

Gamla tiders läkarböcker hade säkerligen sitt berättigande. I en tid med glest förekommande läkare och sjuksköterskor, nödgades den enskilde att ofta klara åtskilliga av sina krämpor på egen hand. Både avstånd och ekonomi hindrade läkarbesök i den omfattning, som man nu anser önskvärt. Läkarböckerna utformades därför så att lekmannen skulle finna en viss ledning för diagnos och kanske också för behandling av vanligare åkommor. Framför allt ville läkarboken ge besked om när det var oundgängligen nödvändigt att söka sakkunnigare hjälp. Ofta blev nog framställningen väl drastisk och illustrationerna skrämmande, vilket något orättvist givit den gamla läkarboken dåligt rykte nu för tiden.

Sedan åtskilliga år är den populärmedicinska upplysningslitteraturen av helt annan typ. I vårt land finns ett rikt bibliotek av populärmedicinska böcker avhandlande enstaka sjukdomar eller sjukdomsgrupper skrivna av framstående svenska specialister ofta på ett utomordentligt lättillgängligt och trevligt sätt. En svaghet i dessa monografier har emellertid ofta illustrationerna varit, som icke sällan av kostnadsskäl hämtats från andra verk, t. ex. utländska uppslagsverk och därigenom så småningom blivit skäligen föråldrade och mindre belysande.

Det tycks emellertid ha funnits i luften ett behov av en mera samlad framställning av hela det medicinska kunskapsområdet för lekmannabruk. Under det senaste året har ett flertal uppslagsböcker av en helt ny typ sett dagen. Det har dels rört sig om skolböcker av mycket påkostat och vackert illustrerat slag, dels om amerikanska original, som översatts till svenskan, men där ori-

ginalets illustrationer bibehållits, ofta kännetecknade av stor överskådlighet och framstående konstnärlig talang. Dessa amerikanska översättningsböcker, som översatts till flertalet av jordens språk har på grund av de enorma upplagorna kunnat säljas mycket prisbilligt. Under våren 1961 utkom Svenska Röda korsets uppslagsbok, som är en modern, välskriven och aktuell uppslagsbok redigerad av en svensk läkare med hjälp av en mängd kolleger. Den är både till innehåll och illustration av mycket hög klass.

Parallellt med denna bok har också bokförlaget Focus, som tidigare med sin allmänna uppslagsbok skördat stora framgångar, utarbetat en medicinsk uppslagsbok, benämnd Människan. Den har från det allmänna Focusuppslagsverket övertagit principen om att låta illustrationerna tala i stor omfattning. Det skall från början sägas ifrån att illustrationerna är av utomordentligt hög klass, både konstnärligt välgjorda och mycket belysande, såväl de schematiska teckningarna, som de mera naturalistiska avbildningarna och fotografierna. Samtliga illustrationer är av svenskt originalursprung och måste anses som en heder för svensk illustrationskonst. Även goda reproduktioner av röntgenbilder används, ehuru i något mindre omfattning än i Röda Korsets bok.

För texten svarar en stor skara svenska läkare och andra vetenskapsmän och såvitt en hastig genomläsning kan avgöra är innehållet korrekt, sakligt och ändå lättbegripligt skrivet. Möjligen kan man ställa sig frågande inför den stundom massiva anhopningen av medicinska termer i ett populärmedicinskt verk. Givetvis kan man försvara detta med att den som söker i ett uppslagsverk, där just vill finna termer förklarade och översatta. Trots detta torde den terminologiska belastningen ibland bli ganska besvärande för den lekman, som vill läsa de större artiklarna. Urvalet av uppslagsord liksom fördelningen av svenska och latinska termer kan givetvis alltid diskuteras och vara föremål för olika individuella åsikter. Man kan t. ex. fråga varför arthrosis deformans är uppslagsord men inte arteriosclerosis utan därvidlag åderförkalkning, som är ett skäligen inadekvat namn på den kärprocess, som det är fråga om. Man kan ju givetvis också ha olika åsikter om vilka olika terapiformer, som bör beaktas i ett verk av denna typ. Sålunda har t. ex. den fysikaliska terapin blivit mycket styvmoderligt behandlad och de medicinska baden förklaras praktiskt taget helt uteslagna ur modern behandling vilket torde vara ett ganska grovt misstag. Å andra sidan är kapitlet om läke-

medel utrustat med en mycket detaljerad lista över en hel rad för ögonblicket aktuella synonymer och namn på olika mediciner. Denna lista blir mycket snabbt föråldrad och man kan ifrågasätta det kloka i att så binda ett uppslagsverk, vars livslängd dock bör vara några år till en alldeles dagsaktuell situation i fråga om läkemedelsbenämningar. En mera allmän behandling av läkemedelsgrupperna hade gjort verket mindre beroende av dagsaktuella skiftningar.

En annan icke helt oviktig detalj bör framhållas. På tal om konstgjord andning, försöker boken ge en framställning av icke blott mun-mot-mun-metoden utan även Holger Nielsens och Eves gungmetod amnämnes utförligt, trots att man väl numera från sakkunnigt håll är helt ense om att dessa metoder är vida underlägsna mun-mot-mun-metoden i effektivitet. I en bok, som är avsedd att tjäna allmänheten till instruktion, bör man nog helt koncentrera sig på den effektivaste metoden och icke sprida förvirring genom att söka lära ut flera metoder, som numera har enbart historiskt intresse. Man får hoppas att i en kommande upplaga denna sak rättas till, liksom att man där också kan få omnämnt den metod för oblodig hjärtmassage, som det sista året från amerikanskt håll med så stor framgång lanse-rats. Vid första hjälpen vid olycksfall t. ex. elektriska olycksfall torde en sådan oblodig hjärtmassage utförd av sjuksköterska, Röda korspersonal etc. kunna vara livräddande och försvarar därför sin plats i ett sådant uppslagsverk som detta.

Dessa randanmärkningar kan emellertid icke undanskymma att här föreligger ett ovanligt välskrivet och förnämligt illustrerat uppslagsverk, som kan rekommenderas till alla som har med medicinska termer eller medicinsk verksamhet att göra, dvs. sjuksköterskor, Röda korspersonal, läkaresekreterare etc., men även skolor och andra bildningsinstitutioner.

Nils Brage Nordlander

Handledning vid sexualundervisning

FIGGE HAMMARBERG: *Så kan det sägas*. Almqvist & Wiksell. 81 sid. Pris kr. 4: 75.

Att närma sig det mänskliga sexuallivet över baljväxters, fåglars och däggdjurs fortplantningsprocesser har fått ett löjets skimmer över sig. Man ser för sig ett skruvat försök att slippa säga det som ändå måste sägas. Bedömningen

blir annorlunda, när sexualundervisningen upphör att vara en alldeles speciell undervisning, som lämnas på därtill särskilt anslagen timme i undervisningsschemat, utan i stället blir en kunskap lika naturlig som all annan kunskap, inordnad i all annan undervisning och följaktligen aktuell i de mest skiftande sammanhang och skolstadier. I Figge Hammarbergs handledning till sexualundervisare utgör detta det grundläggande synsättet. Sexualundervisningen skall komma ofta för att inte bli plågsam för undervisaren är en av hans teorier. Detta medför bl. a. den fördelen att både läraren och eleverna successivt vänjer sig vid att använda de tabubelagda orden. Författaren motiverar och rekommenderar en lämplig terminologi till allmänt bruk inom skola och hem samt ger anvisningar om hur speciella personliga svårigheter samt särskilt känsliga avsnitt kan bemästras. Boken understryker vikten av samarbete skola-hem och torde bli en tillgång för både lärare och föräldrar, som känner sig osäkra på området.

J. B.

Internationellt hjälparbete

JOHN PHILIPSON: *Att taga vara . . .* Bonniers förlag. 176 sid. Pris kr 16: 50.

Vice ordföranden i Svenska Röda Korset med. dr John Philipson har i denna bok gett en rad glimtar från sin verksamhet som läkare i internationellt hjälparbete, alltifrån finska vinterkriget 1940 och fram till 1960 års hjälpaktioner för oljeförgiftningsoffren i Marocko. Man får följa honom vid arbetet med flyktingströmmar i sydsvenska hamnstäder och till London i mars 1945, då V 1- och V 2-bomberna allttjämt gjorde tillvaron osäker; till en jordbävningsskadad grekisk ö och till ungernekrisens Wien och Budapest för fem år sedan. Det blir fascinerande inblickar i alla de olika slagen av Röda Korsets internationella hjälpverksamhet. — I ett avslutande kapitel ges också exempel på organisationens många värdefulla insatser på hemmaplan: samaritutbildningen, hjälpen åt gamla, flyktingstödet etc.

Det är en fängslande bok med sitt stillsamma patos; och med sin stillsamma humor är den också alltigenom nöjsam att läsa.

G. H.

Två populära häften i serien Medicin för alla

NORSTEDTS

Gunnar Olin - Justus Ström

INFektionssjukdomar

Tredje upplagan. Tionde tusendet.

11: 50

Den nya upplagan är en omarbetning främst på grund av att nya sjukdomstyper och nya sjukdomsbilder, tex virussjukdomarna, har uppträtt på senare år. För varje enskild sjukdom behandlas smittämne, mottaglighet, inkubationstid, symptom, förlopp, behandling och förebyggande åtgärder. "Den är lättläst, ovanligt redig och vederhäftig och på samma gång trevlig. Dessutom är den försedd med ett gott bildmaterial."

Medicinska Föreningens Tidskrift

Axel Ahlmark

YRKESSjukdomar och ARBETSHYGIEN

Tredje upplagan. Elfte tusendet.

10: 50

I denna ypperliga populärmedicinska handbok behandlas bl a sådana skador som uppstår genom ansträngande arbete, genom damm och förgiftningar, genom temperatur-, lufttrycks- och belysningsförhållanden, genom natt- och skiftesarbete, genom buller och genom psykisk press.

"En ypperlig orientering, som särskilt torde kunna intressera ledare och anställda i industrierna men därutöver alla medicinskt intresserade människor."

Gustaf Myhrman i Svenska Dagbladet